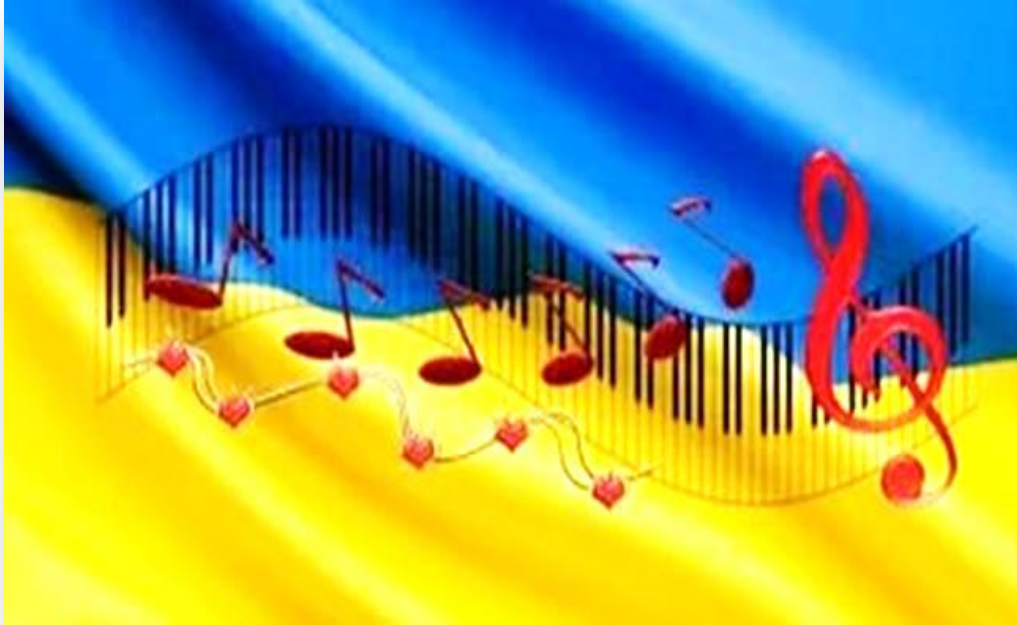

Департамент культури, туризму, національностей та релігій
Запорізької обласної державної адміністрації
Комунальний заклад "Запорізька обласна бібліотека
для дітей "Юний читач" Запорізької обласної ради

У пісні співає душа

*Методичні рекомендації на допомогу бібліотекареві
з популяризації українського пісенного мистецтва*

*Запоріжжя
2023*

У пісні співає душа / Методичні рекомендації на допомогу бібліотекареві з популяризації українського пісенного мистецтва / укладач І. Л. Ладика. – Запорізька обласна бібліотека для дітей "Юний читач". – Запоріжжя, 2023. – 24 с.

Усьому світу відомі символи українського народу: дім, поле, храм. Але душею українського народу залишається пісня – диво дивне. Українці мають славу одного з найбільш музично обдарованих народів світу. Народна пісня плекає в нас любов до рідного краю, утверджує, виховує, передає з покоління в покоління національну свідомість, гідність, несе високі естетичні почуття.

Метою видання є висвітлення форм і методів популяризації українського пісенного мистецтва бібліотечними засобами. Методичні матеріали містять рекомендації щодо організації заходів, спрямованих на прищеплення любові та поваги до української пісні. До видання увійшли фактичні матеріали, що допоможуть розширити знання користувачів з історії розвитку українського пісенного мистецтва та продемонструють жанрове розмаїття української пісні. Наведено сценарій заходу та приклади цікавих завдань відповідної тематики для читачів середнього та старшого шкільного віку, які були розроблені фахівцями КЗ "ЗОБД "Юний читач" ЗОР.

Методичні матеріали стануть у нагоді бібліотечним працівникам, педагогам музичних та позашкільних закладів освіти. Видання може привернути увагу тих, хто цікавиться питаннями популяризації українського пісенного мистецтва, сприятиме ідентифікації українців та національно-патріотичному вихованню дітей і молоді.

Розраховано на широке коло читачів.

Укладач

Інна ЛАДИКА

Редагування
та комп'ютерна верстка

Людмила ВЕСЕЛОВА

Відповідальний за випуск

Лариса ДАНИЛОВА

*Пісня – душа моя, вона і серце звеселяє,
і жалю завдає, і до помсти кличе...*

Тарас Шевченко

Сприйняття мистецтва формується усім життям людини, а також загальним набуттям культури суспільства. Тож безсумнівно, мистецтво з його унікальними можливостями впливу на особистість має розглядатися дитячими бібліотекарями як джерело розвитку соціальних художніх здібностей юних користувачів та як інструмент формування їхніх світоглядних уявлень і ціннісних орієнтацій. Естетичній складовій має відводитись одне з пріоритетних місць в діяльності бібліотеки, адже вона сприяє вихованню гармонійної, морально досконалої особистості, свідомої свого обов'язку, відкритої до інтелектуального і творчого розвитку.

Популяризація літератури та проведення у бібліотеках різних мистецтвознавчих заходів допомагає читачам навчитись сприймати різні види, жанри, стилі і напрями мистецтв; розвивати художній смак; знайомитись з роботами найвидатніших світових та вітчизняних митців, з кращими здобутками культури.

Українці мають славу одного з найбільш музично обдарованих народів світу. Народна пісня плекає в нас любов до рідного краю, утверджує, виховує, передає з покоління в покоління національну свідомість, гідність, несе високі естетичні почуття. У пісні відтворюється світогляд народу, його морально-етичні та естетичні цінності, педагогічний геній, багатовіковий досвід виховання у душі високої духовності та моралі. Знати українські пісні – це знати біографію свого народу, вміти представити його глибоку духовну силу, патріотизм та красу.

Отже, важливим завданням бібліотечної діяльності є популяризація народного музичного мистецтва, української пісенної класики, вивчення кращих зразків сучасної популярної пісні. Саме це мають ставити за мету працівники бібліотек для дітей, організовуючи заходи, спрямовані на пропагування українського пісенного мистецтва. Виконання означених завдань можуть сприяти заходи та виставки, присвячені видатним українським музикантам, композиторам, виконавцям, або окремим періодам та жанрам у розвитку пісенного мистецтва України.

Важливо, щоб ця робота не мала епізодичного характеру, а була системною. З цією метою радимо запроваджувати **комплексні програми естетичного розвитку**, наприклад: **"Пісенна історія України"**, **"Академія української музики"**, або ж створити **бібліотечну філармонію "Вчимося чути прекрасне"** тощо.

Візуальному розкриттю фондів бібліотек з питань пісенного мистецтва України сприятимуть книжкові виставки: **виставка-визнання "Слухав я дзвінкий спів солов'їний. Слухав твої я пісні, Україно!"**, **виставка-знайомство "Дивовижні музики"**, **виставка-портфоліо "Ми із того краю, де сопілка грає"** (презентація молодих і малознайомих музикантів, як українських так і місцевих), **виставка-конкурс "Дзве-**

нить піснями Україна", виставка-вікторина "Сім нот, сім кольорів", виставка-кросворд "Феєрверк українських пісень" тощо.

Доречними будуть й озвучені виставки: виставка-концерт "Попурі з улюблених мелодій", виставка-присвячення "Прислухайтесь! Лунають пісні України!" тощо.

Розширити знання з історії пісенного мистецтва України користувачам допоможуть: народознавча галерея "Коли співає душа", літературно-музичний архів "Українська музика від витоків до сьогодення", експрес-огляд "Корифеї української пісні", музичний серпантин "Українські композитори: невідоме про відоме", мандрівка у часі "Віхи української музики". Зацікавлять наших відвідувачів арт-майдан українського романсу та авторської пісні "Від серця пісня лине про рідну Україну", літературно-музичне кафе "Піснею до серця, серцем до народу", літературно-музична фантазія "Пісенні простори чарівної України", музичний водограй "Із душі моєї пісня проросте", музична орбіта "Магія української пісенної краси", музично-поетичні досвідки "Якою мовою співають солов'ї?". Доцільними будуть: арт-година "Українська пісенна веселка", мистецька гілея "Душа України у пісні", музичний калейдоскоп "У світі чудових пісень", музична гама "Магія української пісні", муз-перерва "Веселі нотки", музична хвилинка (година) "Сторінками музичної казки", музичний вернісаж "Наша пісенна спадщина" тощо. Можна також запросити відвідувачів на арт-зустріч "Я, музико, вклоняюся тобі!", вечір-портрет "Україно, моя Україно! Мого серця струна", бенефіс "Музичне моє Запоріжжя", вечір-імпровізацію "Подорож у країну натхнення", бібліошоу "Українська пісня надихає", музично-пізнавальну програму "Я в музиці купаюся, як в морі", або до музичної вітальні "Добро через красу української пісні". Доречно буде організувати в бібліотеці музичні посиденьки "Музика збирає друзів", коло однодумців "Моя Батьківщина – рідна земля, мамина пісня, широкі поля...", дебати "Музичний Олімп: обирай, слухай, порівнюй" або круглий стіл "Музика навколо нас". Крім того, можна запропонувати користувачам бібліотеки здійснити музичну подорож "Українська пісня крокує по планеті", фолк-мандрівку "Українська пісня – рай. Хоч ти слухай, хоч співай!", концерт-турне "Співуча моя Україна", провести музичний хіт-парад "Українські митці, які підкорили Європу" тощо. Юні читачі охоче долучаться до пісенних баталій "Як музика іскриста, то й душа чиста", музичного брейн-рингу "І цікава, й солов'їна наша музична країна", поля див "Пісенна палітра України", музичного бібліопазлу "Україна крізь музику", літературно-музичної вітальні "До звука звук, струна струні одвітна, а всі – одвітні серцю Кобзаря", підтримають книжково-музичний марафон "Лунай, українська пісне!" тощо.

Нові інформаційні технології впевнено і міцно закріплюються в нашому повсякденному житті. Відкриття культурологічних медіастудій – це новий формат сучасної бібліотеки, що поєднує використання книжкових фондів, Інтернет-ресурсів, комп'юте-

рних та мультимедійних технологій. Медіапрезентації посідають гідне місце у проведенні заходів з мистецької тематики. Так, створення серії **відеопортретів митців** допоможе ознайомити користувачів із життям та творчістю видатних діячів. Фрагменти телепередач, фільмів, які можуть бути включені до відеопортрету, значно збагатять розповідь про митців та посприяють підвищенню попиту на книги та періодичні видання мистецької тематики. При створенні **віртуальних екскурсій "Музичний простір України"** можна використовувати як вже готові відеоматеріали, так і самостійно зняті, які представляють оригінальні роботи окремих митців із музичним супроводом та коментарем. Такий інтегрований підхід до подання матеріалу дасть змогу за допомогою кольору, звуку та слова створити цілісний образ, що значно збагатить емоційне та естетичне сприйняття інформації, пробудить у дітей творче уявлення. Отже, радимо створювати **віртуальні галереї "Галерея видатних українських музикантів", віртуальні подорожі та відеоекскурсії "Дзвенить піснями Україна", відеовікторини "Поезія, що музикою стала"** тощо.

Подані нижче матеріали можуть стати в нагоді при розробці заходів з популяризації українського пісенного мистецтва.

Музична замальовка "Душа народу – українська пісня"

Ведуча: Українська пісня... Вона є однією із святинь нашого народу, його найціннішим духовним скарбом, гордістю і красою, геніальною поетичною біографією. З давніх-давен уславилась Україна піснями, які дбайливо, як найдорожчу реліквію, передавали від покоління до покоління. Пісня супроводжує українця від колиски до могили, бо не було значної події в житті народу, нема такого людського почуття, яке б не озвалося в українській пісні ніжністю струни чи рокотанням грому.

Український народ створив так багато пісень, що, якби кожного дня вивчати одну нову пісню, на вивчення усіх не вистачило б людського життя. В ЮНЕСКО зібрана дивовижна фонотека народних пісень країн усього світу. У фонді України там знаходиться близько 15,5 тисяч пісень! На другому місці перебуває Італія з кількістю 6 тисяч народних пісень.

Жити в Україні і не знати народних пісень просто неможливо. Українці – це саме та нація, яка зростала на своїх піснях, яка вкладала в їх слова усі переживання, душевні потрясіння, все те, що не могла просто забути. Недарма ж говорять, що українська пісня – це бездонна душа українського народу, це його мова.

Коли звучить пісня, то серце наповнюється почуттям любові до рідного краю, до свого народу, до України. У кожній пісні відчувається українська душа, українська вдача, віра, надія й любов. Пісня єднає людей духовно, несе заряд енергії, добра та любові. Співаючи, ми зазираємо в нашу історію, в минуле, намагаючись обережно побачити картини народження української нації.

Особливістю українських пісень є те, що поряд із сумом завжди з'являються ноти радості, надія на краще. Події, які складали історичну долю народу, людям було

легше пережити, бо поряд із ними постійно були українські народні пісні. Ці маленькі фольклорні шедеври підтримували людину, піднімали їй настрій, надавали додаткових сил для подальшого життя. Роки поневірянь, принижень, війн, боротьби за незалежність надали народній пісенній творчості особливого колориту.

Українська пісня – невід’ємна частина духовного життя нашого народу. З піснею на вустах в Україні відзначають традиційні й сучасні свята, ушлавлюють перемоги, сумують за втраченим, мріють про майбутнє. Розмаїття українських пісень вражає. Жодна країна світу не має такого автентичного скарбу, як ми з вами. Радісні, сумні, жартівливі, героїчні, обрядові – всі вони прекрасні. Безперечно, українська пісня – це втілення чогось квітучого, безсмертного. Кожному регіону України притаманні специфічні риси виконавського стилю та пісенний репертуар, що демонструють розмаїтість нематеріальної культурної спадщини українського народу.

Так, наш народ має бездонну скарбницю музичного фольклору, яким можна пишатися як райськими квітами. І підтвердженням тому є те, що народна музична культура й виконавське мистецтво українців вважаються цінним надбанням європейської народнопісенної та музичної культурної спадщини.

Нотатки з мистецтвознавства "Жанрове розмаїття української пісні"

*Українська пісня має
так багато мистецьких вартостей,
що їх неможливо перелічити.*

Зденек Несдлі

За своїм значенням у житті народу, за тематикою, сюжетом і музичними властивостями українська народна пісня поділяється на безліч різноманітних жанрів, що об’єднуються певною системою ознак. У цьому розумінні найтиповішими жанрами української пісні є:

☼☼ **календарно-обрядові пісні.** Вони посідають значне місце серед української пісенної творчості. До них належать веснянки, щедрівки, гаївки, колядки, купальські, обжинкові та інші пісні. Ці пісні пов’язані з трудовою діяльністю людей, що виконується в різні пори року. Взимку співають колядки й щедрівки, навесні – веснянки, влітку – купальські пісні, ближче до осені – жниварські. Виконання календарно-обрядових пісень супроводжується різними обрядовими діями.

☼☼ **родинно-побутові пісні.** Це ліричні поетично-музичні твори, в яких відбиті почуття, переживання, думки людини, пов’язані з її особистим життям, подіями в сім’ї, родинними стосунками. За тематикою вони поділяються на чотири великі групи: пісні про кохання (дошлюбні взаємини); пісні про сімейне життя (родинні стосунки); пісні про трагічні сімейні обставини, пов’язані з втратою членів сім’ї (вдовині, сирітські); гумористично-сатиричні пісні, що стосуються усіх сімейних проблем, особистих почуттів, але висвітлюють їх у гумористичному ключі. Характерною ознакою родинно-побутових пісень є емоційність й образність мови. Так засвідчується чуттєвість украї-

нського народу, яка проявляється, з одного боку, у його здатності тонко переживати різноманітні почуття, а з іншого – викликати піснею аналогічні емоції у слухачів.

✚✚ **козацькі пісні.** Козацькі пісні виникли у XV-XVI століттях з появою козацтва і увібрали в себе інформацію про історичні реалії доби: боротьбу з нападниками, перемоги і поразки козацького війська, чужинську неволю, рабство та ін. Найпоширеніші теми козацьких пісень: прощання козака з рідними та його від'їзд з дому, мотив ностальгії за рідною домівкою (життя в походах без відпочинку, коли нема де голову прихилити, і домом стає зелена діброва чи темний байрак), мотив небезпеки, що постійно загрожує йому, тема смерті. У цих піснях звеличена воля, воїнська звитяга, патріотичний дух, безстрашність, відданість справі національного визволення, оспівана козацька слава. Ці пісні пройняті романтичним духом. В них витворено ліричний образ козака – типового представника Запорізької Січі, передано романтику козацької волі.

✚✚ **пісні кріпацького побуту.** До пісень кріпацького побуту належать чумацькі, наймитські та бурлацькі пісні. Кріпацтво, яке узаконювало залежність селянина від землевласника, на українських землях утвердила росія. Остаточо кріпацтво в Україні було оформлено 1783 року указом Катерини II. Серед різних видів кріпацької повинності, крім численних податків, була ще й панщина чи відробіткова рента – примусова праця закріпачених селян у господарстві поміщиків. Усі ці суспільні явища й пов'язані з ними життєві ситуації відбилися в кріпацьких піснях, у яких з великою силою виражено ставлення селян до тяжкої долі, умов підневільного життя. У кріпацьких піснях немає романтичних рис. Народна уява і фантазія поступається місцем змалюванню нелегкої праці, умов селянського побуту, епізодів знущання поміщиків над кріпаками, приниження людської гідності.

- **чумацькі пісні** за поетикою близькі до козацьких. Чумакування як суспільне явище виникло приблизно в той самий час, що й козацтво. Уже з XV столітті в Україні був відомий торговельний промисел чумаків, які волами їздили до берегів Чорного й Азовського морів. Найпоширенішими предметами торгівлі були сіль, риба, віск, дьоготь, прянощі. Чумацькі пісні в дорозі співали самі чумаки. Чумакування було важкою та небезпечною справою, але водночас воно овіяне романтикою далекої дороги, безмежного степу, моря. Теми цього жанру споріднені з темами козацьких пісень. Значну групу становлять твори про від'їзд у дорогу, приготування до довгої подорожі, прощання з родиною. Найбільша група пісень про чумацьку долю присвячена пригодам чумаків: тяжкій зимівлі "пізніх" чумаків, поверненню додому, вдалому торгу. У жартівливих чумацьких піснях оспівуються гуляння після повернення, застереження дівчатам не закохуватись в чумака, висміюється чумакова жінка, яка гуляє, поки чоловіка нема вдома та ін.

- **бурлацькі пісні.** У період Руїни й пізніше, особливо після скасування кріпацтва 1861 року, з'явилася ще одна верства населення – бурлаки. Ними ставали люди, що не мали власної хати чи притулку, повірілися по чужих землях, шукаючи засобів

для прожиття, а також колишні козаки, що після знищення Січі, не маючи дому, рятувались від розправи з боку російської влади. Бурлаками ставали також кріпаки-утікачі, а також ті, хто тікав від рекрутчини. В Україні бурлак – це самотня бездомна людина, як правило, неодружена або яка з певних причин покинула сім'ю. Найбільшу групу бурлацьких пісень становлять пісні про життя втікачів від кріпаччини. Основні їх мотиви – тяжка праця, поневір'яння на чужині, мізерність тимчасових заробітків, нарікання на злу долю.

☞ **пісні солдатського побуту.** До пісень солдатського побуту належать рекрутські, солдатські, стрілецькі пісні.

- **рекрутські та солдатські пісні** висвітлюють важку службу юнаків у російській царській армії та у війську Австро-Угорської імперії. Наприкінці XVIII століття в Україні, коли царський уряд ліквідував козацькі війська, було запроваджено рекрутство. Тоді служба у війську була фактично довічною: якщо рекрут не гинув на війні, то повертався додому дуже старим або калікою. У XIX столітті у війську служили 25 років. З 1884 року рекрутські набори замінили загальновійськовою повинністю, а назву "рекрут" – на "солдат". Термін служби час від часу зменшувався, на початку XX століття він становив 5 років. Але умови служби майже не змінювались. Щоденна виснажлива муштра, багатогодинні стояння на варті, жорстокі покарання за найменшу провину, погане харчування, холод і бруд у казармах, тяжкі походи, криваві бої, поранення, каліцтва робили солдатське життя нестерпним. Душевних мук додавали тривога за долю рідних, туга за своїм селом чи містом, за працею коло землі, відсутність надії на звільнення – все це відображала тематика рекрутських і солдатських пісень.

- **стрілецькі пісні** були створені в регіоні формування Українських січових стрільців 1914-1918 років. У цих піснях віддзеркалені різні події, обставини і настрої. За змістом і призначенням стрілецькі пісні можна поділити на чотири групи: бойові-патріотичні, жалібні, любовні і жартівливі. Головні творці стрілецьких пісень: М. Гайворонський, Р. Купчинський і Л. Лепкий. Стрілецькі пісні є в хорових і сольних обробках низки українських композиторів.

☞ **історичні пісні і думи.** Про минуле нашої країни, видатних історичних осіб можна прочитати в цікавих історичних книжках, довідниках чи енциклопедіях. Але є й інші свідки української історії, що прийшли з тих далеких століть. Це історичні пісні і думи. Народні історичні пісні оспівують події, що сталися, коли український народ боровся за справедливість, мир і незалежність у різні історичні часи. Багато історичних пісень розповідають про славних мужніх козаків – захисників українських земель.

Особливим видом історичних пісень є **думи** – унікальний жанр народної пісенної творчості українців. Їх виконували мандрівні співці-музиканти: кобзарі, бандуристи, лірники. Головна нота в думах – ідея свободи від пригнічень над особою людини. У них розкриті дух часу, почуття, сподівання, болі й радощі героїв, ставлення народу до своїх звияжних лицарів-оборонців. Музиці дум притаманна імпровізаційність, тому кожен раз твір може звучати по-новому. Пісні й думи, створені народним генієм,

відображають найбільш важливі історичні події в житті суспільства, починаючи від тих, що віддалені від нас століттями, і закінчуючи тими, свідками яких ми самі є.

✿;✿ **ліричні пісні та балади.** Наш народ – талановитий і могутній, людяний, сердечний. Тому невичерпною є сила його пісень. Пережити всі життєві незгоди людям допомагала любов. Мабуть, саме тому в пам'яті кожного зберігається безліч пісень про кохання. Вони хвилюють нас, не залишають байдужими: крають душу аж до сліз або заспокоюють і викликають усмішку. Вважають, що ліричні пісні є вершиною народної творчості. До них належать пісні про сімейне життя, про кохання, вірність. В українській ліричній пісні оспівуються фізична й духовна краса людини, висока народна мораль; багатству протиставляється краса почуттів, опоетизовується працьовитість, доброта, щирість, вірність у коханні.

Історична розвідка "Пісенна палітра України"

*Пісні ці – народний літопис,
живий яскравий, сповнений барв, істини,
який розкриває все життя народу.*

Микола Гоголь

Початковий період розвитку

Музичність та співучість є одними з характерних рис українців, а музичні традиції на території сучасної України сягають прадавніх часів. Знайдені київськими археологами в околицях Чернігова музичні інструменти – тріскачки з бивнів мамонта датують віком двадцять тисяч років. До того ж періоду відносять флейти, знайдені у Чернівецькій області на стоянці Молодове. Загалом первісне музикування поєднувало в собі пісню, танець і поезію. Вони були злиті в нерозривній єдності і, найчастіше, супроводжували обряди і церемонії, ритуали, трудовий процес тощо. В уяві людей музика і музичні інструменти відігравали важливу роль оберегів під час заклинань і молитов магічно-охоронного значення. В музиці люди вбачали захист від нечистої сили, поганого сну, від зурочення. Існували в людей і спеціальні магичні награвання для забезпечення родючості ґрунту і плодовитості худоби.

Про становлення народної пісні, що існувала в найдавніші часи на теренах України, можна судити зі старовинних обрядових пісень. Багато з них є відбитком цільного світогляду часів первісної людини, що розкриває ставлення народу до природи та її явищ. Самобутній національний стиль найбільш повно представлений піснями центрального Придніпров'я. Їм властиві мелодична орнаментика та вокалізація голосних. У Прикарпатті й Карпатах розвинулися свої відмінні пісенні стилі. Гуцульський фольклор відрізняється архаїчними рисами в мелосі й виконавській манері (інтонування, наближене до натурального ладу, спів із вигуками), взаємодією вокального й інструментального начал.

Вже у первісній грі починали виділятися солісти, заспівувачі; диференціювалися елементи музично виразної мови. Цей процес відбувався в найдавніші часи, і був тим джерелом, з якого виникла народна музична культура. Він поклав початок формулюванню музичних систем, які в подальших історичних умовах, унаслідок своєрідності, привели до виникнення національних прикмет музичної мови. Зокрема, на фресках Софії Київської (*XI століття*) зображені музики, що грають на різних духових, ударних та струнних (подібних до арфи та лютні) інструментах. Ці фрески свідчать про жанрове розмаїття музичної культури Київської Русі.

Таким чином вважається, що українська музика починає власний відлік з IX століття нашої ери – часів становлення Київської Русі. У своєму розвитку вона охоплює майже всі види музичного мистецтва – народну і професійну, академічну і популярну музику. До XIII століття – часів Київської Русі – відносяться й літописні згадки про співців Бояна та Митусу.

XIII – перша половина XV століття

Музичне мистецтво XIII – першої половини XV століття розвивалося переважно у звичних формах і жанрах, про які можна скласти уявлення як з давніх джерел, так і на основі пізніших записів. Це пісенний фольклор, церковний спів та інструментальна музика. Поступові зміни історичних реалій і форм суспільного життя зумовлювали появу в музиці нових елементів. Зміцнення міст й утвердження їхніх привілеїв сприяло появі нових форм музичного мистецтва. Склався новий тип побутової музики, тісно пов'язаної з міським середовищем. Язичницькі обрядові співи втратили своє культове призначення, наповнилися новим історичним змістом і влилися у фольклорну практику. Героїчний епос попередньої доби – билини – поступово згасав і перетворювався на нові епічні жанри – історичні думи та пісні, а також на побутові фольклорні жанри (балади).

Помітної еволюції зазнав церковний спів, який значно розширив середовище побутування і наповнився місцевими пісенними рисами. При цьому трохи звузився репертуар церковних піснеспівів, посилилось зацікавлення святковими та урочистими жанрами, виникли піснеспіви на честь місцевих святих. Вдосконалився безлінійний нотний запис, який в українських джерелах іменується кулізм'яним. Відбулося взаємопроникнення жанрів усної пісенної творчості та церковного співу, посилилась увага до поезики та мистецьких засобів. Саме XV-го століття сягають перші згадки про одне з найдавніших джерел української духовної піснетворчості – так звану Голубину книгу. В основі найдавнішої версії цих пісень були гімнографічні піснеспіви: Плач Адама, пісня царевича індійського Йоасафа "Прийми мя пустине", пісні до Богородиці та ін.

Писемні джерела, іконографічні пам'ятки та археологічні матеріали дають підстави стверджувати, що в цей період значно розширюється сфера інструментального музикування. З'явилися й нові музичні інструменти – кобза, лютня. Гра на музичних інструментах була поширена при княжих дворах, війську, в міському середовищі.

Труби, бубни, сурми, тулумбаси були головними інструментами у військах княжих дружин.

XV–XIX століття

У XV–XVI століттях історичні думи та пісні стають одним із найяскравіших явищ української народної музики, своєрідним символом національної історії та культури. Зокрема, арабський мандрівник Павло Алепський, який у 1654-1656 роках побував в Україні, зазначав: *"Спів козаків тішить душу і зцілює від журби, бо їх наспів приємний, йде від серця і виконується мовби з одних вуст; вони пристрасно люблять нотний спів, ніжні і солодкі мелодії"*.

Безпосереднім джерелом, з якого розвинулись думи, стала традиція історичних та величальних пісень, що були дуже поширені ще в умовах князівського побуту Київської держави. У них прославляли князів, походи та інші історичні події. Так, ще в XI столітті співали "славослів'я" (возвеличення) князям Мстиславу, Ярославу та іншим. У літописах міститься також багато вказівок на виконання різних історичних оповідей про походи "на греки і хозари", про "свари і бійки князів" тощо.

Величезна увага в думках приділена боротьбі з турецькими та польськими поневолювачами. До "татарського" циклу відносяться такі відомі думи, як "Про Самійла Кішку", "Про трьох братів Азовських", "Буря на Чорному морі", "Маруся Богуславка" та інші. В "польському" циклі центральне місце займають події Народно-визвольної війни 1648-1654 років, велике місце приділене народним героям – Нечасві, Кривоносу, Хмельницькому. Згодом з'являються нові цикли дум – про шведчину, про Січ та її руйнування, про каналські роботи, гайдамаччину, панщину і про волю.

Творців і виконавців історичних пісень та дум, псалмів, кантів називали кобзарями. Вони грали на кобзах чи бандурах, які стали елементом національного героїчно-патріотичного епосу, волелюбної вдачі і чистоти моральних помислів народу.

Вже починаючи з XIV- XV-го, а більше у XVII – XVIII століттях українські музиканти уславилися за межами України. Їхні імена можна знайти в літописах тих часів серед придворних музикантів, зокрема при дворі польських королів чи російських імператорів. Найвидатніші давні кобзарі – Тимофій Білоградський, Андрій Шут, Остап Вересай та інші. З метою захистити своє мистецтво вони об'єднувалися в братства, співацькі цехи, які мали свої статuti. Особливого розвитку ці братства досягають у XVII–XVIII ст., продовжуючи існувати у XIX-му і, навіть, на початку XX ст. – до жорстокого знищення їх радянською владою.

Український фольклор у творчості професійних та аматорських колективів XX століття

У XX столітті до українського фольклору звертались численні професійні та аматорські колективи України, створювались ансамблі також і в емігрантських колах за кордоном. Було створено чимало колективів, що спеціалізувались на виконанні об-

робок українських народних пісень і танців, а також творах українських композиторів у подібній стилістиці – це українські оркестри народних інструментів, ансамблі пісні і танцю, народні хори тощо. Так 1922 року був організований Перший оркестр українських народних інструментів, 1939 – Гуцульський ансамбль пісні і танцю, 1943 – народний хор Верьовки, 1951 – Ансамбль танцю України. Українська народна пісня лягла в основу творів багатьох українських композиторів. Найвідоміші обробки українських пісень належать Миколі Лисенку та Миколі Леонтовичу, значний внесок у дослідження та збирання народної творчості внесли також вітчизняні фольклористи Філарет Колесса та Климент Квітка.

З 1980-х років спостерігається зростання інтересу до автентичних форм народного музикування. Першопрохідниками цього напрямку вважається заснований 1979 року гурт "Древо", очолюваний професором Київської консерваторії Євгеном Єфремовим. У 2000-ні роки в Україні виникають фестивалі етнічної музики "Країна мрій" та "Шешори", де народна музика звучить як в автентичному виконанні, так і у різноманітних обробках рок чи поп - напрямків. Серед сучасних гуртів автентичного співу – "Божичі", "Володар", "Буття"; етнічні мотиви використовують гурти "Тартак", "Воплі Відоплясова", "Мандри", "Гайдамаки", "Очеретяний кіт", оригінальне нашарування етнічних елементів пропонує гурт "ДахаБраха" тощо.

Становлення класичної музики

Про професійне музичне мистецтво східнослов'янських племен існують відомості з часів Давньої Русі. З прийняттям християнства у кінці X століття на теренах України з'явився церковний спів, що формувався під впливом візантійської та української народної музики. У XII–XVII століттях в православних церквах поширився одноголосний "знаменний спів", що мав значний вплив і на творчість композиторів пізнішої епохи. У XVII–XVIII століттях, в епоху бароко, на зміну одноголосному знаменному співу прийшов багатоголосний партесний спів, що сприяв розвитку мажорно-мінорної системи і на основі якого розвинувся духовний концерт.

Серед видатних музичних діячів цього часу – Микола Дилецький, автор "Музикійської граматики" (1675) – першої музично-теоретичної праці, де пояснюється суть нової нотної системи, теорія партесного співу та партесної композиції. Партесний стиль як стиль епохи проіснував приблизно до середини XVIII століття. Йому на зміну прийшов класицистичний жанр хорового концерту у творчості Максима Березовського, Дмитра Бортнянського, Артемія Веделя та інших композиторів другої половини XVIII – початку XIX століття. Важливою подією стало відкриття у 1632 році Києво-Могилянської академії, де викладались також і музичні предмети. Її вихованці популяризували вертеп, а пізніше – канти. Серед випускників Академії – багато українських митців, зокрема Григорій Сковорода, Артемій Ведель.

Світська професійна вокальна й інструментальна музика, що існувала в поміщицьких маєтках, військових частинах, з XVII століття почала розвиватись у містах.

Створювались музикантські цехи, при магістратах – оркестри, капели. На основі народнопісенних і кантових традицій у XVIII – на початку XIX століття поширилися пісні-романси на вірші різних поетів. Один із перших їх авторів – Григорій Савович Сковорода, ввів у пісенний жанр цивільну, філософську й ліричну тематику.

Надзвичайно важливе значення в українській музичній культурі XVIII століття відіграла створена з ініціативи гетьмана Данила Апостола 1730 року Глухівська співова школа, вихованцями якої стали Дмитро Бортнянський, Максим Березовський та Артемій Ведель. Після закінчення Глухівської школи Бортнянський та Березовський продовжували своє навчання в італійських музичних школах, що були центрами тогочасної європейської музики. Поєднання традицій партесного співу і сучасних технік європейського письма обумовило унікальність творчості цих композиторів. Дмитро Бортнянський був першим українським композитором, музичні твори якого почали виходити друком.

XIX століття в історії музики визначилося виходом на світову арену багатьох національних шкіл. В Європі слідом за польською постає й українська національна композиторська школа. За прикладом українських письменників та поетів, професійні музиканти XIX ст. почали звертатись до народної тематики, обробляти народні пісні, які виконувались талановитими аматорами у супроводі народних інструментів – кобзи, бандури, цимбал, скрипки, ліри та ін. На початку XIX століття в українській музиці з'явилися і перші симфонічні та камерно-інструментальні твори. Серед їхніх авторів – Іван Вітковський, Андрій Галенковський, Ілля та Олександр Лизогуби.

Діяльність аматорських та відкриття перших професійних театрів (Київ – 1803 р., Одеса – 1810 р.), у яких ставилися музично-сценічні твори на національні сюжети, зіграли важливу роль у становленні української опери, першою з яких вважається "Запорожець за Дунаєм" Семена Гулака-Артемовського (1863 р.). На заході України в різних жанрах хорової та інструментальної (в тому числі симфонічної) музики працювали композитори Михайло Вербицький, Сидір Воробкевич, Віктор Матюк.

Широке поширення в цей час одержав хоровий рух, виникли хорові товариства "Торбан" (1870 р.) і "Боян" (1891 р.). Крім того, відкрилися вищі оперні театри у Києві (1867 р.) та Львові (1900 р.), Вищий музичний інститут у Львові, музичні школи у Києві (1868 р.), Харкові (1883 р.), Одесі (1897 р.) та інших містах.

Основоположною для розвитку національної професійної музики стала різнобічна діяльність Миколи Лисенка, який створив класичні зразки творів у різних жанрах, писав фортепіанну й інструментальну музику, хорову і вокальну (переважно на слова українських поетів, у тому числі Тараса Шевченка), написав 9 опер. Він же став організатором музичної школи в Києві (1904 р.; з 1918 р. – Державний музично-драматичний інститут імені М. В. Лисенка).

Інтерес до української тематики та фольклору проявили і композитори, які працювали за межами України. Особливо слід відзначити творчість Петра Чайковського, що походив із відомого українського козацького роду "Чайків". Українські мелодії ви-

користані композитором у ряді творів, зокрема у Другій симфонії та Концерті для фортепіано з оркестром № 1, ряд творів написано на українські сюжети, зокрема опери "Мазепа" і "Черевички". Українська тематика присутня також у творчості Ференца Ліста, що мандрував Україною в кінці 1840-х. Це п'єси для фортепіано "Українська балада" і "Думка" та симфонічна поема "Мазепа".

На початку ХХ століття всесвітню славу здобула плеяда українських виконавців. Це – співачки Соломія Крушельницька, Оксана Петрусенко, Зоя Гайдай, Марія Литвиненко-Вольгемут, співаки: Модест Менцинський, Олександр Мишуга, Іван Паторжинський, Борис Гмиря, піаніст Володимир Горовиць, хоровий диригент Олександр Кошиць. За межами України стали відомі й хорові обробки Миколи Леонтовича.

Музична культура Української Держави

Після проголошення 1918 року Незалежності України новостворений Уряд Української Держави відіграв важливу роль на ниві культурної розбудови, зокрема й у галузі музичного мистецтва, про що свідчить Постанова Ради міністрів стосовно прибирування літературних, наукових, артистичних і технічних сил України. В державі з'явилась низка нових художніх колективів. Зростання творчої активності нового покоління українських митців і розквіт таланту вже знаних діячів припав на часи Визвольних змагань. Зокрема, універсалом Павла Скоропадського 1918 року було засновано Державний симфонічний оркестр України, першим диригентом якого став Олександр Горілій; Українську державну капелу; Перший і Другий Національні хори. Київський оперний театр був названий Українським театром драми та опери, значну кількість всесвітньо відомих опер було перекладено українською мовою. Також 1918 року було засновано Кобзарський хор, що згодом був відроджений як Державна капела бандуристів.

Українська музика радянської доби

Прихід радянської влади на терени України ознаменувався низкою трагічних подій. 1921 року агентом ВЧК був вбитий Микола Леонтович, а 1928 року було заборонено діяльність товариства його пам'яті. Найстрашніших втрат українське мистецтво зазнало у 1930-ті роки, протягом яких радянською владою було знищено кілька сотень бандуристів, кобзарів і лірників, а 1938 року слідом за іншими митцями "розстріляного відродження" був розстріляний музикант і етнограф Гнат Хоткевич.

В той же час радянською владою було відкрито ряд музичних установ у різних містах України. Зокрема, це театри опери і балету в Харкові (1925 р.), Полтаві (1928 р.), Вінниці (1929 р.), Дніпропетровську (1931 р.), Донецьку (1941 р.), організовано хорові, симфонічні колективи. У 1932 році було організовано Спільку радянських музик України (згодом – "спілька композиторів"), на яку покладались функції ідеологічного контролю за творчістю композиторів.

Починаючи з другої половини 1930-х років, музичне мистецтво радянської України розвивалося переважно у руслі соцреалізму, що став єдиним офіційно дозволеним в СРСР "творчим методом" літератури і мистецтва, тоді як митці, що відходили від цього методу піддавались жорсткій критиці й переслідуванням. Зокрема, нещадній критиці на пленумах Спілки композиторів піддавались твори Бориса Лятошинського і Левка Ревуцького, причому останній після 1934 року практично припинив творчу діяльність, обмежившись викладацькою та редакторською роботою. Вільним від комуністичного диктату до 1939 року лишалось лише музичне мистецтво західної частини України, що до 1939 року входила до складу Польщі.

У повоєнні часи серед відомих українських композиторів можна назвати імена Григорія Верьовки, братів Георгія та Платона Майбородів, Костянтина Данькевича, Андрія Штогаренка, серед визначних виконавців – українського тенора Івана Козловського.

1960-ті роки відзначились проривом української композиторської школи на світову арену, опануванням новітніх течій європейської музичної культури. У ці роки продовжували працювати композитори Платон і Георгій Майбороди, Костянтин Данькевич. На цей період припадають й останні дві симфонії Бориса Лятошинського. У 1970-1980-ті роки світове визнання отримала національна школа вокального мистецтва. Серед яскравих імен української оперної сцени – Анатолій Солов'яненко, Євгенія Мірошниченко Дмитро Гнатюк, Бела Руденко.

Водночас із формуванням поп-музики в Західних країнах, в Україні досягає свого розквіту естрада. Особливо виділяється творчість Володимира Івасюка, автора понад 100 пісень, чиє життя трагічно обірвалось 1979 року. Серед композиторів-піснярів цих років широко відомими також стали імена Олександра Білаша, Володимира Верменича, пізніше Івана Карабиця. Популярність завоювали естрадні виконавці Софія Ротару, Назарій Яремчук, Василь Зінкевич, Ігор Білозір, Тарас Петриненко, Алла Кудлай та інші. Паралельно з сольною роботою започатковувались і типові модерні музичні та музично-поетичні проєкти.

Сучасна академічна музика

Натепер значна кількість сучасних українських композиторів є членами Національної спілки композиторів, серед них – 17 народних артистів України, 54 заслужених діяча мистецтв України, 16 лауреатів Національної премії України імені Тараса Шевченка, 6 академіків та 3 члена-кореспондента Академії мистецтв України, 35 докторів наук, 59 професорів тощо. За особливі досягнення 10 митців нагороджені Відзнакою Президента України – Орденом "За заслуги" III ступеня, 1 – орденом Ярослава Мудрого, 1 – орденом княгині Ольги. Твори сучасних українських композиторів виконуються на фестивалях та концертах. Історичні традиції продовжували та продовжують сучасні оперні співаки України – Вікторія Лук'янець, Валентин Пивоваров, Роман Майборода, Тарас Штонда, Михайло Дідик, Марія Стефюк, Стефан П'ятничко.

Популярна музика

На сучасній українській сцені представлені майже всі музичні напрямки: від фолку до acid джазу. Жваво розвивається клубна культура. Тенденція до використання фольклору сучасними українськими музикантами стає дедалі виразнішою. Одним із перших почав використовувати народні мотиви у рок-музиці у другій половині 1980-х років уже легендарний гурт "Воплі Відоплясова". Спираючись на фольклорне підґрунтя, нову самобутню українську музику творили "Скрябін", "Мандри", "Гайдамаки", Тарас Чубай, Марія Бурмака та багато інших виконавців. Свідченням росту інтересу до фольклору стало започаткування в Україні двох фестивалів етнічної музики – "Країна мрій" у Києві та "Шешори" на Івано-Франківщині. Фольктроніку розвивають також Катя Chilly, ONUKA, Go-A та ін.

Популярність багатьох українських поп-виконавців (Софії Ротару, Ірини Білик, Олександра Пономарьова, Христини Соловій, Kazka (перший україномовний гурт, що потрапив у топ-10 до всесвітньо відомого чарту SHAZAM, до того ж відеокліп "Плакати" транслювали міжнародні канали MTV Live HD та MTV Hits, а це 45 країн охоплення), Go-A – давно перетнула кордони України і утвердилася в світових чартах.

Виконавці з України гідно представляли державу на конкурсах Євробачення, зокрема Руслана, яка залучила до власної музики фольклорні мотиви карпатського регіону та першою з українських співаків стала переможницею конкурсу Євробачення-2004, виборовши для України право на проведення наступного конкурсу – Євробачення-2005. На Євробаченні-2007 відзначились Верка Сердючка, посівши друге місце. Злата Огнєвіч з Євробачення-2013 привезла до України третє місце. 2016 року переможницею Євробачення стала співачка Джамала, тому у 2017 Євробачення знову пройшло в Україні. 2021 року на Євробаченні, вперше в історії конкурсу, гурт Go-A виступив з українською народною піснею "Шум" в обробці і, за голосами глядачів, посів друге місце, а згодом деякий час очолював з цією піснею рейтинг музичного інтернет-сервісу Spotify. Втретє європейський пісенний конкурс Євробачення виграв для України гурт Kalush Orchestra з україномовною авторською піснею "Стефанія". Це сталося 14 травня 2022 року вже після повномасштабного вторгнення росії в нашу країну.

До речі, мало хто знає, що перша в світі пісня, яка пролунала в космосі, була українською! 12 серпня 1962 року перший український космонавт Павло Попович на прохання конструктора Сергія Корольова заспівав українську пісню "Дивлюсь я на небо та й думку гадаю". Мабуть, більш доречної пісні годі було й шукати.

Бібліотечно-музична вітальня "Співає душа України"

Перед початком заходу можна запропонувати дітям поділитись на команди та потім оцінювати виконання завдань, які ставитимуть перед ними ведучі, підвівши по

завершенні зустрічі підсумки та визначивши переможця. До заходу також варто залучити дітей-читців.

Перший ведучий: Добрий вдень, шановні друзі! Сьогодні в цьому залі зібралися шанувальники української пісні, щоб поговорити про її величність - Пісню.

Другий ведучий: З народного напившись джерела,
Як із Дніпра бере веселка воду,
О рідна пісне, знову ти прийшла
До матері й до батьки – до народу.

Перший ведучий: Яке диво дивне – народна пісня! Яку владну силу таїть вона в собі! Це голос душі народу, вияв його працелюбності, втілення його історії, мрій і прагнень. Така само нездоланна й безсмертна, як і наш народ та наша мила і рідна Україна.

Другий ведучий: Минає час, змінюються суспільні настрої, світ здригається від війни, яка зухвало увірвалась на українську землю, а пісня жива, додає сили, а нині – настільки торкається найтонших струн сердець кожного, що її неможливо слухати без сліз і особливого трепету.

Перший читець: Сонце на небі і зоряна ніч солов'їна – Моя Україна!
Мамина пісня і мамина тиха сльозина – Моя Україна!
Батькове слово і врода небесна калини – Моя Україна!
Слово молитви і лагідний усміх дитини – Моя Україна!

Другий читець: Є край, де найкращі у світі пісні,
І цвітом чарує калина,
Де сонечко вперше всміхнулось мені,
Де дім мій – моя Україна!

Третій читець: Під рідним небом жайворон співа,
Я б рада знати тих пісень слова.
Я слухала: співала та пташина
Святе для мене слово: "Україна".

Звучить пісня "Моя Україна".

Перший ведучий: Щасливі ми, що народились і живемо на такій чудовій мальовничій землі, на нашій славній Україні. Тут жили наші діди і прадіди – тут корінь роду українського. І де б ми не були, скрізь відчуваємо поклик рідної землі, хвилюємося до сліз, зачувши рідне слово.

Другий ведучий: Скільки ніжних, ласкавих, поетичних слів придумали люди, зачаровані красою рідного краю. А якщо до такої поезії додати музику, то народжується пісня, яка дзвенить, зачаровує, бентежить. Саме такою є українська пісня – душа народу. Нехай же сьогоднішня зустріч допоможе нам полинати у чарівний світ нашої рідної української пісні.

Перший ведучий: Для нашого народу пісня завжди була стежиною, яка вела українця по життю від самого лона матері. Пісня є історією минувшини, прикрасою сьогодення та закликом до світлого майбутнього. Пісня – це наша душа, наше життя!

Другий ведучий: Адже в музиці, в звуках ми купаємося щомиті, як у повітрі чи воді. Польський поет та літературознавець Казімеж Бродзінський свого часу писав: "В українців пісні не творяться, а самі ростуть, як квіти на луках, і така їх кількість, якою жоден інший народ не може похвалитися!"

Перший ведучий: Україна – це тихі води і ясні зорі, зелені сади, білі хати, лани золотої пшениці, медові та молочні ріки.

Другий ведучий: Україна – розкішний вінок із рути і барвінку, вишневий сад, туман над яром і десь далеко за гаєм переливи співучих голосів. Україна – край гарячої любові до волі, до свого народу, до своєї землі.

Звучить пісня "Кароока Україна".

Перший ведучий: Так що ж таке народна пісня? Та, що пролинула крізь віки і не загинула, не розтала у плині часу, а оселилася в пам'яті багатьох людей, тривожачи серце своїми чуттями, торкаючись в душі найсокровеннішого, глибокого. Хтось першим створив цю пісню єдиним поривом: бо йому так боліло якесь почуття чи радувала серце певна подія. Почув інший: та це ж наче моє, і я так само відчуваю, от тільки отут я трохи зміню слова чи мелодію, так мені більше до душі. Почула ще якась людина: ой, як гарно моє серце приймає пісню, буду співати, бо і я так радію чи сумую, як у тій пісні. І полинула пісня крізь віки, немов камінчик на бистрині річки, обточуючи свої боки, набираючи витонченої форми. Єдине, що втрачала пісня – ім'я того першого творця, в серці котрого народилася.

Другий ведучий: Українська пісня живе з давніх часів, живе, переживаючи цілі покоління. А скільки жанрів вона має! На будь-який випадок знайдеться своя пісня. Добрі люди кажуть, що українець співає цілий рік і цілий вік. Так нам дано від Бога! А зараз на вас чекає перше завдання-несподіванка. Розгадайте нашу "**Плутанку**" і назовіть жанри українських народних пісень.

На фліпчарті написані слова з переплутаними складами. Кожна команда має скласти їх правильно та назвати жанри пісень. Хто швидше виконає завдання – отримує бали.

тівжарвіли (жартівливі);

дарленкані (календарні);

ричліні (ліричні);

ківарсьжни (жниварські);

лисковіко (колискові);

риісчніто (історичні).

Другий ведучий: Молодці, чудово впоралися з цим завданням!

Перший ведучий: А чи знаєте ви, звідки в Україні взялася пісня? Ось послухайте, що про це розповідає легенда.

Легенда про пісню (Інсценування)

Автор: Якось Господь Бог вирішив наділити дітей світу талантами. Французи обрали елегантність і красу, угорці – любов до господарювання, німці – дисципліну і порядок, поляки – здатність до торгівлі, італійці одержали хист до музики. Обдарувавши всіх, підвівся Господь Бог зі свого трону і раптом побачив у куточку дівчину. Вона була босою, одягнутою у вишивану сорочку, руса коса була перетягнена синьою стрічкою, а на голові багрянів вінок із червоної калини.

Господь: Хто ти? Чого плачеш?

Дівчина: Я – Україна, а плачу, бо стогне моя земля від пролитої крові, пожеж. Сини мої на чужині, на чужій роботі, вороги знущаються з вдів і сиріт, у своїй хаті немає правди і волі.

Господь: Чого ти не підійшла до мене раніше? Я всі таланти роздав. Як же зарадити твоєму горю?

Автор: Дівчина хотіла вже піти, та Господь Бог, піднявши правицю, зупинив її.

Господь: Є у мене дар, який уславить тебе на цілий світ. Це – пісня.

Автор: Узяла дівчина Україна дарунок і міцно притисла його до серця. Вклонилась низько Всевишньому і з ясним обличчям і вірою понесла пісню в народ. З тих пір і дивує весь світ українська пісня.

Звучить пісня "Україно моя, це пісні солов'їні".

Другий ведучий: Пісня – це душа нашого народу, його історія. А історія нашого народу дуже славна, героїчна. Пісня, навіть у найважчі хвилини, була єдиною розрадою, єдиною втіхою. У пісні, як і в людини, своя біографія, своя доля.

Перший ведучий: Перші кроки в широкий світ неможливі без лагідного маминого слова, без ніжної неньчиної пісні. Дітлахи змалечку чують чудовий передзвін у колискових піснях своїх мам та бабусь і закохуються у його співучість. Усю любов, ніжність, бажання бачити своє дитя щасливим, розумним, здоровим, гарним мати вкладає в невигадливі рядки і простеньку мелодію, яка супроводжується ритмом гойдання колиски. Ці пісні водночас є і першими уроками, що в доступній формі знайомлять нас із побутовими речами і моральними цінностями, заохочують до працелюбності, порядку, доброти і справедливості. Під спів неньчиної пісні виростили поети і композитори, хлібороби і сміливі воїни, філософи і мудреці, і просто добрі люди. "Якби не мамина пісня, – казав один древній історик, – наше життя було б набагато біднішим".

Перший читець: Чи можна забути ту пісню, що мати

Співала малому, коли засинав?

Чи можна забути ту стежку до хати,

Що босим колись протоптав?

Другий читець: Колискова пісня, колискова –
То найперша материна мова.
Пахне вона м'ятою і цвітом,
Чебрецевим і суничним літом.

Звучить пісня "Колискова".

Другий ведучий: А ось і друге завдання для вас. Зараз ви по черзі будете називати почуття, які у вас виникають, коли ви чуєте колискову.

Проводиться естафета "Додай емоцію". Учасники кожної команди передають один одному лялечку-мотанку та по черзі називають емоцію, яку викликала у них "Колискова". Команда, що назве більше слів, отримує перемогу.

Другий ведучий: Дякую вам! Ви дуже добрі, щирі та чутливі люди.

Перший ведучий: Українські люди дуже роботящі, працьовиті. І під час будь-якої роботи вони дуже люблять співати. Мабуть тому, в пісенній культурі України особливе місце займають календарно-обрядові пісні.

Перший читець: Весь вік у дитинства я в боргу,
Що з далини горить зірково.
І по різдвяному снігу
Іду до хати з колядою.

Другий читець: Обличчя світяться в батьків,
На покуті – кутя з дідухом,
З яких часів, з яких віків,
Священним в хаті віє духом.

Третій читець: Та коляда – то дух землі,
І пісня прадідів пречиста,
Що хлібом пахне на столі
Й горить у вишивках врочисто.

Перший читець: Надія, віра і любов
Між дітьми й добрими батьками,
Щоб рід був красен і здоров
І славився господарями.

Другий читець: Щоб оминула рід біда,
Його сади, поля і ріки,
Іде до хати коляда,
Щоб нас утвердити навіки.

Звучить пісня "Святий вечір".

Перший ведучий: А зараз запрошую вас до гри "Актори та співаки". Ми будемо розігравати обряд колядування. Оберіть собі "господаря" та "господиню", всі інші учасники будуть колядниками. Отже, співаємо разом колядку!

Кожна команда по черзі розіграє зустріч господарів з колядниками.

Перший ведучий: Браво! Я таких справних колядників ще не зустрічала. Молодці!

Другий ведучий: Найулюбленішими піснями українців є ліричні пісні. У них розкривається внутрішній світ людини, її переживання, настрої, роздуми, викликані певними життєвими обставинами. Тематикою ліричних пісень є кохання щасливе і нерозділене, вірність і зрада, розлука, ревності, складнощі родинного життя. Вічна тема – тема кохання, оспівана чи не в кожній пісні. Це почуття вічне і нетлінне, завжди нове і неповторне для кожної людини. Пісні про кохання сповнені особливої краси, щирості почуттів молодих сердець. Вони є вершиною народної поезії і, як писав Михайло Стельмах, "душею народу, безмежним полем, завітчаним людськими надіями, чистими поривами до щастя і чистою сльозою на віях дівочих...". Тож пропонуємо до вашої уваги одну з найвідоміших ліричних пісень у виконанні нашої читачки, учениці музичної школи... *(називається ім'я, прізвище)*.

Звучить лірична пісня.

Перший ведучий: Щірі оплески нашій юній співачці! А вам пропоную наступне завдання. Зараз на екрані будуть з'являтися малюнки. Вам потрібно здогадатися, якій пісні вони відповідають та заспівати, по можливості, куплет цієї пісні.

Співуча вікторина "Пісня за малюнком"

1. "Два кольори"; 2. "Ніч яка місячна, ясная, зоряна"; 3. "Зацвіла в долині червона калина"; 4. "Ой, у вишневому саду"; 5. "Котику сіренький"; 6. "Зеленє жито, зеле-

не"; 7. "Іди, іди, дощику"; 8. "Ходить гарбуз по городу"; 9. "Цвіте терен"; 10. "Вийди, вийди, сонечко".

Кожній команді пропонується назвати по п'ять пісень. Перемагає команда, що відгадає всі "зашифровані" пісні.

Перший ведучий: Молодці! Ви і розумні, й співучі. Дякую!

Другий ведучий: Провідне місце в українській пісенній творчості належить жартівливій пісні. У ній переливаються всі барви і відтінки народного гумору. Найдавніші записи українських жартівливих пісень належать до кінця 16 століття. Тематика жартівливих пісень надзвичайно різноманітна і колоритна. Спостережливі й дотепні творці народного гумору підгледіли всі тіньові сторони повсякденного життя та освітили їх сміхом, що розливається в піснях: то легким жартом, то глузуванням, то злою іронією. Але завжди в народних піснях відчувається кодекс доброзичливості, здорової моральності.

Звучить жартівлива пісня "Грицю, Грицю".

Перший ведучий: Наступне наше випробування – гра "Віднови прислів'я". Ви маєте закінчити прислів'я, які найбільш повно розкривають зміст жартівливої народної пісні "Грицю, Грицю", яка щойно прозвучала. Тож, почали...

Кожна команда має знайти продовження для п'яти прислів'їв, перемагають ті, хто не помилиться.

Не взявшись за сокиру, (хати не зробиш);
Не дивись на чоловіка, (а дивись на його діло);
Не кайся рано встати, (а кайся довго спати);
Не місце красить чоловіка, (а чоловік місце);
До їжі вовк, (а до роботи заєць);
Недаремно говориться, (що діло майстра боїться);
Праця чоловіка годує, (а лень марнує);
Ранні пташки росу п'ють, (а пізні – слізки ллють);
Роби до поту, (а їж в охоту);
Треба нахилитися, (щоб з криниці води напитися).

Перший ведучий: Дякую! Ви добре знаєте не тільки народні пісні, а й українські прислів'я.

Другий ведучий: Серед українських народних пісень є чимало так званих історичних пісень. В них знайшли відображення усі історичні події, які довелося пережити українському народу. Герої пісень цього жанру – наші козаки, історичні особи, славні подвиги яких zostалися в народній пам'яті.

Перший читець: За Дніпровськими порогами,
За південними дорогами,
За степами, за широкими,
Наші прадіди жили.

Другий читач: Мали Січ козацьку сильную,
Цінували волю вільную.
Україну свою рідную,
Як зіницю, берегли...

Третій читач: Будем, хлопці-запорожці,
Завжди пам'ятати:
Хто безсилий, той безкрилий,
Тому не співати!

Звучить козацька пісня.

Перший ведучий: Історія нашого народу – це війни і повстання, це сльози і перемоги, це незламність Байди і крилаті козацькі "чайки", це буйні веселощі на Січі після перемог і плач полонянок в неволі. Це ненависть і любов, вірність і зрада. Це гарячі серця Січових стрільців та Героїв Небесної Сотні, це тисячі патріотів нашої держави, які зараз знаходяться на передовій, захищаючи свободу, незалежність та територіальну цілісність України.

Звучить пісня "Кленова балада".

Другий ведучий: А зараз пропоную вам спробувати себе в літературній грі "Буріме". Суть її полягає в тому, що на заздалегідь задані рими вам потрібно скласти вірш. Тему для поезій можна обрати довільно, але зараз вона буде пов'язана з героїчним минулим нашого народу: з боротьбою проти загарбників, славними подвигами українського козацтва або з будь-якою іншою історичною подією чи особою. Ось такі рими пропонуємо вам для гри:

Слава - держава, доля - воля;

Прийти - перемогти, страждання - бажання.

Проводиться гра "Буріме". Кожна команда представляє свій вірш.

Другий ведучий: Дуже добре! Раджу вам і далі грати в буріме та відточувати поетичні здібності. Можливо, колись складена вами пісня ширитиметься світом!

Перший ведучий: Високо цінували й використовували українську народну пісню у своїх творах Іван Котляревський, Іван Нечуй-Левицький, Іван Франко, Леся Українка та інші українські письменники. Олександр Довженко свого часу висловив упевненість, що немає такого митця, який би "не був натхненний її багатючими мелодіями, безмежною широтою і красою її образів, її чарівною силою, що викликає в душі людській найскладніші, найтонші, найглибші асоціації, почуття, думки і прагнення всього, що є кращого в людині, що підносить її до вершин людської гідності, до людяності, до творчості".

Другий ведучий: Українська пісня стала джерелом культурних, музичних скарбів людства. Підтвердженням цьому є те, що такі всесвітньо відомі композитори, як Бах, Вебер, Шуберт, Ліст, Моцарт, Бетховен використовували мелодії українських пісень у своїх творах.

Перший ведучий: Австрійський композитор Моцарт у своїх симфоніях і концертах використовував мотиви українських пісень "Віють вітри", "Ой, не ходи Грицю" та "Ой, у полі могила". Людвіг ван Бетховен щонайменше у трьох своїх творах посилався на пісню "Їхав козак за Дунай". Польський композитор Ференц Ліст написав "Ballade d'Ukraine", тобто "Українську баладу", у якій використав народну пісню "Ой, не ходи Грицю".

Другий ведучий: У 1940 році в США з'явилась пісня "Yes, My Darling Daughter", яка стала справжнісіньким хітом того року і підкорила американську публіку. Виконавицею пісні була Діна Шор. Щотижня продавалося 500 000 копій цієї пісні, що на той час було чимось надзвичайним. Пісню "Yes, My Darling Daughter" написав Джек Лоуренс, узявши за мотив українську народну пісню "Ой, не ходи Грицю" та перетворивши її на грайливий "ремікс", чим і надав пісні певного "американського шарму".

Перший ведучий: Ось так, впродовж століть українська пісня кочувала по нотних сторінках світових композиторів та була однією із складових формули успіху для музичних творів та пісень. Просто додай кілька нот української народної пісні – і відбудеться магія. Напевно, таку пораду можна було б дати усім сучасним композиторам, які страждають від відсутності натхнення. Адже їхні попередники вивели цю формулу задовго до них.

Другий ведучий: Наш народ – один із найпісенніших у світі. Це про нас писав Микола Гоголь: "Покажіть мені народ, у якого було б більше пісень. Наша Україна дзвенить піснями". Україна має понад 300 тисяч народних пісень, які перевершують пісні інших народів своїм поетичним та етичним багатством, глибиною почуття. Композитори всього світу можуть знайти багатющі музичні перлини в українській пісні. Це невичерпна криниця музичних перлин, яких вистачить композиторам всього світу.

Перший ведучий: Протягом усього існування людства його незмінним супутником була, є й буде залишатися пісня. При цьому особливу увагу варто приділити і сучасній українській пісні. Сьогодні сучасна українська пісня становить науковий інтерес і як явище національної масової культури, і є актуальною як культурологічний феномен українського суспільства, як важливий елемент духовно-культурного життя українського народу.

Другий ведучий: Гарна пісня здатна чинити дива, спроможна створити справжнього патріота. Головний зміст мови пісні передається все-таки словами. Адже слово – це інформація, код, енергія. Українські поети – Михайло Ткач, Дмитро Павличко, Андрій Малишко, Юрій Рибчинський – писали про Україну і для України. В ім'я України творили талановиті українські композитори, серед яких – Ігор Поклад, Ігор Шамо, Олександр Білаш, Платон Майборода, Володимир Івасюк, Ігор Білозір, Микола Мозговий. В українській пісенній скарбниці залишилися голоси Дмитра Гнатюка, Ніни Матвієнко, Назарія Яремчука, Василя Зінкевича, ансамблю "Тріо Мареничів", "Смерека" та ін.

Перший ведучий: Популярність багатьох українських поп-виконавців – Софії Ротару, Ірини Білик, Олександра Пономарьова, Христини Соловій, Kazka, Go-A – давно перетнула кордони України і утвердилася в світових чартах.

Другий ведучий: Виконавці з України гідно представляли державу на конкурсах Євробачення. Зокрема, співачка Руслана першою з учасників конкурсу від України у 2004 році виборола перемогу для своєї країни. Таким чином Євробачення-2005 проходило у столиці нашої держави. До слова, у своїй музичній композиції співачка, крім власної музики, використала фольклорні мотиви карпатського регіону.

На Євробаченні-2007 відзначились Верка Сердючка (Андрій Данилко), посівши друге місце. Злата Огнєвіч з Євробачення-2013 привезла до України третє місце. 2016 року переможницею Євробачення стала співачка Джамала, тому у 2017 Євробачення знову пройшло в Україні. 2021 року на Євробаченні, вперше в історії конкурсу, гурт Go-A виступив з українською народною піснею "Шум" в обробці і, за голосами глядачів, посів друге місце, а згодом деякий час очолював з цією піснею рейтинг музичного інтернет-сервісу Spotify. Втретє європейський пісенний конкурс Євробачення виграв для України гурт Kalush Orchestra з україномовною авторською піснею "Стефанія". Це сталося 14 травня 2022 року вже після повномасштабного вторгнення росії в нашу країну.

Другий ведучий: Беззаперечно, Україна – співуча земля. Про це свідчить і той факт, що в архівах Інституту фольклору та етнографії зберігається близько п'ятиста тисяч пісень. А скільки ще їх полинуло в небуття на бистрині ріки часу! До речі, мало хто знає, що перша в світі пісня, яка пролунала в космосі, була українською! 12 серпня 1962 року перший український космонавт Павло Попович, перебуваючи на космічній станції, на прохання конструктора Сергія Корольова заспівав українську пісню "Дивлюсь я на небо та й думку гадаю". Мабуть, більш доречної пісні годі було й шукати.

Звучить пісня "Дивлюсь я на небо та й думку гадаю".

Перший ведучий: Минають віки, змінюються суспільні устрої, на зміну одним поколінням приходять інші, у кожного свої смаки, свої уподобання. А народна пісня залишається. Через усі злигодні й поневіряння проносить вона свої первісні чари, свою нев'янучу молодість. Народна пісня – душа народу, його історія.

Звучить пісня "Як у нас на Україні"

Другий ведучий: Ось і завершується наша бібліотечно-музична зустріч, але ніколи не закінчатся наші зустрічі з піснею. Пісні залишатимуться з нами назавжди. Тож любіть свою Батьківщину, її чарівну мову та дзвінкоголосу українську пісню, продовжуйте традиції і обряди нашого народу, зберігайте і поповнюйте творчу спадщину України.

Перший ведучий: Нехай же лине пісня щира,
В серцях відлунюється знов
І хай живе у наших мріях
Надія, віра і любов.

Другий ведучий: Ще раз дякуємо за увагу! До нових зустрічей!

Звучить пісня "І в вас і в нас хай буде гаразд"

Музична гра-відгадайка "Так чи ні"

1. У волинки є три струни. *(Ні. Волинка складається з декількох трубок, що кріпляться до торби або міхура з повітрям. Одна, іноді дві трубки мають ігрові отвори і на них можна виконувати нескладні мелодії – інші трубки під час гри видають безперервний монотонний низький звук (органный пункт, бурдон) на тоніці або домінанті. Звідси і пішов вираз – тягнути волинку. Під час гри виконавець тримає волинку під пахвою або перед собою, натискаючи на торбу);*

2. Музику до Державного Гімну України написав Михайло Вербицький. *(Так. Михайло Вербицький – один із перших композиторів-професіоналів Галичини, яскравий представник національної композиторської школи. У 1863 році він написав музику на вірші Павла Чубинського "Ще не вмерла Україна", яка нині відома як Державний Гімн України);*

3. Тарас Шевченко вмів грати на кобзі. *(Так. Поет добре розумівся на класичній музиці, грав на фортепіано, а ще володів кількома народними музичними інструментами – грав на кобзі, торбані та бандурі);*

4. Музикою можна лікувати хвороби. *(Так. 2003 року музикотерапія визнана офіційним методом лікування. Відкриті музичні та медичні академії, де існують відділення музичної реабілітації, де навчають як використовувати музику для лікування фізичних і душевних недугів. Музика – потужний лікувальний засіб для впливу на душевний і фізичний стан людини);*

5. В основу арії "Summertime" до опери "Поргі і Бес" американський композитор Джордж Гершвін поклав українську народну пісню-колискову. *(Так, це вірно. Джордж Гершвін написав оперу "Поргі і Бесс" у 1935 році. За твердженням українсько-канадійської співачки Алексіс Кохан арію "Summertime" до цієї опери композитор створив під враженням від української коліскової "Ой ходить сон коло вікон", яку він почув у 1929 році у Нью-Йорку у виконанні Хору під керуванням О. Кошиця);*

6. Микола Лисенко мав докторський ступінь з біології. *(Ні. Відомий український композитор у 1864 році закінчив природничий відділ фізико-математичного факультету університету Святого Володимира. Наступного року здобув науковий ступінь кандидата природничих наук, захистивши дисертацію "О половом размножении нитчатых водорослей").*

Музична вікторина "Впізнайте пісню за її описом"

1. Ця пісня про юнака, для якого апетит і угамування голоду були важливішими, ніж почуття кохання? *("Із сиром пироги");*

2. Ця пісня описує всю трагедію нерівного шлюбу молодої дівчини із набагато

старшим від неї чоловіком. (*"Ой під вишнею"*);

3. Ця пісня про ледачого парубка, що зовсім не хотів працювати, проте мав дуже гарний апетит. (*"Грицю, Грицю, до роботи"*);

4. Ця весела дитяча пісня в підтексті має екологічну біду і насилля над рослинами. Вона показує, як страждають від цього звірі. (*"У лісі, лісі темному"*);

5. Ця дитяча пісенька про неуважну дівчинку, що часто блукала і губила предмети одягу. (*"Галя по садочку ходила"*).

Музична гра-руханка "Козацька розминка"

Учасники передають (проплескують) один одному по черзі основну ритмічну послідовність "Козацької розминки", яку зачитує ведучий.

Ми веселі козаки
Мандрувати мастаки.
А щоб в мандри вирушати,
Треба м'язи розвивати.
Отак!

Хвиля в морі нас гойдає,
Вітер виє, завиває.
Як буває важко нам,
Ми покажем зараз вам.
Отак!

На кораблику своєму
Всі моря ми обійдемо.
А щоб швидко нам пливти,
Дружно треба нам гребти.
Отак!

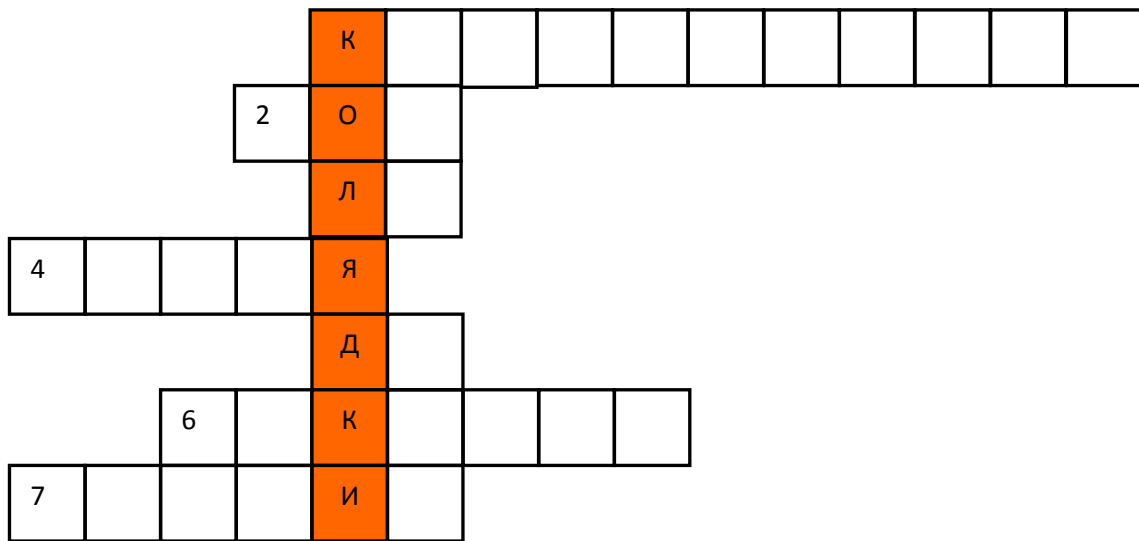
На березі Січ Запорізька вітає,
У опері Лисенка всіх зустрічає,
Де Бульба Тарас на коні з козаками
"За світ козаченьки як встали" співає.
Цю пісню від серця і ми заспіваєм,
Про гордість і славу козацьку згадаєм.
Як долю і волю вони здобували
І марші – пісні незабутні складали.

Діти разом з ведучим виконують пісню.

Конкурс "Мудрагелі"

Ведучий пропонує дітям розв'язати кросворд та прочитати ключове слово.

1. Видатний український оперний співак Іван (Козловський);
2. Колектив співаків, виконавців (Хор);
3. Одна з семи нот (ля);
4. Найпопулярніший музичний жанр, в якому поєднано музику і поезію (пісня);
5. Одна з семи нот (до);
6. Колектив виконавців на музичних інструментах (Оркестр);
7. Всесвітньовідома українська щедрівка (Щедрик).

Пазли "Збери прислів'я"

Ведучий пропонує дітям поєднати частини прислів'їв та прочитати вірну відповідь.

Бідний пісень співає,	а багатий тільки слухає.
Бесіда дорогу скорочує,	а пісня – роботу.
Без голосу не співець,	без грошей – не купець.
Де праця –	там і пісня!
Казка – брехня,	а пісня – правда!

Танцювальна хвилинка "Передай ритм"

Ведучий танцює під музику, а учасники повторюють за ним усі рухи.

Ведучий: Хоч себе я не хвалю,
Танцювати я люблю.
Вправо, вліво – раз, два, три,
Усі рухи повтори.
Все повторюйте за мною,
Не здавайтеся без бою!

Список використаної літератури

Книги:

- Григор'єв-Наш. Історія України в народних думах та піснях / Григор'єв-Наш. – Київ : Веселка, 1993. – 271 с. : іл. – (Укр. відродження).
Календарно-обрядові пісні. – Київ : Дніпро, 1987. – 392 с. : іл.
Рідна моя Україна : обряди, повір'я, пісні, прикмети, приказки. – Харків : Віват, 2019. – 352 с. : іл. – (Оберіг).
Українські думи та історичні пісні. – Донецьк : БАО, 2008. – 288 с. : іл.
Українські козацькі пісні. – Одеса : Маяк, 2003. – 116 с.
Улюблені українські пісні. – Донецьк : Сталкер, 2001. – 288 с. : іл.

Періодичні видання:

- Андрущенко, В. Пісенна культура українського народу / В. Андрущенко // Літературна Україна. – 2019. – № 47-48. – С. 7.
Головецька, Н. Хай пісня буде завжди з нами : [сценарій про українську народну пісню] / Н. Головецька // Позакласний час. – 2018. – № 4. – С. 31-32.
Жуковська, І. У Всесвіті лунають пісні великої держави / І. Жуковська // Мистецтво в школі. Музика. Образотворче мистецтво. Художня культура. – 2018. – № 3. – С. 13-15.
Колчанова, О. Свято рідної мови / О. Колчанова // Розкажіть онуку. – 2018. – № 9. С. 49-50.
Медвідь, О. Чарівні мелодії українських пісень : [сценарій проєкту] / О. Медвідь // Мистецтво в школі. – 2018. – № 5. – С. 14-16.
Особливості створення образної системи сучасної української пісні (на матеріалах пісенних текстів "Океану Ельзи" та "Скрябіна") // Дивослово. – 2014. – № 6. – С. 32-36.
Федько, Я. Українська народна пісня, її культуротворчі та виховні особливості / Я. Федько // Початкова школа. – 2019. – № 7. – С. 7-11.

Електронні ресурси:

Золота колекція Незалежності. Пісні про Україну, які люблять діти

<https://glavcom.ua/longreads/zolota-kolektsija-nezalezhnosti-pisni-pro-ukrajinu-jaki-obochnjujut-diti-951468.html>

Конкурс пісень "Пісня – душа мого народу"

<https://vseosvita.ua/library/embed/>

Пісні України

<https://www.facebook.com/100025367976811/posts/1015808695941387/?mibextid=rS40aB7S9Ucbxw6v>

Співає душа України

<https://api.izzi.digital/preview/page/>

"Так співає душа": культові українські пісні, які знає напам'ять кожен з нас

<https://www.0342.ua/news/>

Художня спадщина України. Музичне мистецтво.

<https://naurok.com.ua/test/hudozhnya-spadschyna-ukra-ni-muzichne-mistectvo-chastina-2433514.html>

**Комунальний заклад "Запорізька обласна
бібліотека для дітей "Юний читач"
Запорізької обласної ради**

**69006
м. Запоріжжя,
вул. В. Лобановського, 14**

**Телефони: (061) 236-85-62
236-85-63
236-86-27
236-86-49**

**Електронна пошта: zobd@ukr.net
Сайт: <http://zobd.zp.ua>**